

ปัญหากฎหมายการรับขนของทางทะเล กรณีศึกษาใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Bill of Lading)¹

มะลิวัลย์ จันทร์คำ²

การศึกษาปัญหากฎหมายการรับขนของทางทะเล เรื่องใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Bill of Lading) มีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาค้นคว้ากฎหมายไทยที่เกี่ยวกับการยอมรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยนำมาปรับใช้กับระบบเอกสารการขนส่งสินค้าทางทะเลในปัจจุบัน อย่างเช่น ใบตราส่ง โดยนำเอาแนวคิด ทฤษฎีของประเทศอังกฤษ รวมถึงกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศมาเป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อนำมาปรับแก้กฎหมายว่าด้วยการรับขนของทางทะเลของไทย ให้มีความสอดคล้องกับสภาวะการณ์ในปัจจุบันยิ่งขึ้น

ในปัจจุบัน ได้มีการนำเอาใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในระบบการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการขนส่งทางเรือเดินทะเล อย่างเช่นประเทศอังกฤษ เป็นประเทศที่มีพัฒนาการด้านการขนส่งทางทะเลมาอย่างยาวนาน ได้มีกฎหมายการขนส่งทางทะเล เช่น Bill of Lading Act 1855 และ Carriage of Goods by Sea Act 1992 ได้มีการบัญญัติรองรับการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้กับเอกสารการขนส่ง ตลอดจนได้บัญญัติถึงสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบของคู่สัญญาไว้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นผู้ทำสัญญากับผู้ขนส่งโดยตรง หรือผู้ที่ได้รับสิทธิโดยการโอนใบตราส่งในภายหลัง จึงค่อนข้างที่จะไม่ปัญหาในการบังคับใช้

ประเทศไทยมีแนวคิดที่จะนำใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์มาบังคับใช้แทนเอกสารการขนส่งที่อยู่ในรูปแบบของกระดาษ แต่ก็มีการพัฒนาไปไกลได้เพียงการนำวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการสร้างใบตราส่งเท่านั้น โดยอาศัยระบบการทำงานของคอมพิวเตอร์แทนการเขียนด้วยมือ เมื่อใบตราส่งถูกสร้างด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์แล้ว ผู้ขนส่งต้องทำการพิมพ์ Printout ออกจากระบบข้อมูลคอมพิวเตอร์เพื่อส่งมอบให้แก่ผู้ส่งของ ต่อมาได้มีการพัฒนาโดยเปลี่ยนจากเดิมที่ต้องพิมพ์ Printout ใบตราส่งออกมาให้อยู่ในรูปกระดาษ และมอบให้แก่ผู้ส่งของจากต้นทาง เปลี่ยนเป็นให้ผู้มีสิทธิรับของทำการพิมพ์ Printout ใบตราส่งออกมาที่ปลายทาง โดยให้ถือว่าเป็นเอกสารต้นฉบับและนำมาเวนคืนเพื่อรับสินค้ารับสินค้าจากผู้ขนส่งได้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายการรับขนของทางทะเล กรณีศึกษาใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Bill of Lading) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิจิตร และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปวีตร เลิศธรรมเทวี.

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อย่างไรก็ตามการพิมพ์ Printout ใบตราส่งออกมาที่ปลายทางได้โดยถือว่าเป็นเอกสารต้นฉบับ เพื่อนำมา รับสินค้าจากผู้ขนส่งนั้น เป็นเพียงแค่บริการของผู้ขนส่งที่พัฒนาช่องทางการให้บริการที่สะดวกยิ่งขึ้นเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีผู้ส่งสินค้าและผู้ขนส่งนำเอาวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้กับใบตราส่ง เนื่องจากไม่มีความมั่นใจในสถานะทางกฎหมายของใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์นี้ ทั้งยังมีความเสี่ยงต่อการเกิดความผิดพลาด ในการส่งและรับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์นี้ด้วย

จากศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ ในพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 และ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 กับสภาพปัญหาในปัจจุบัน ถ้าหาก มีการนำใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในระบบการขนส่งสินค้า ผู้ศึกษาได้สรุปการบังคับใช้กฎหมายทั้งสองฉบับ สำหรับการใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ไว้ดังนี้

ประการแรก.การนำใบตราส่งที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ไปใช้ในระบบการขนส่งสินค้าทางทะเลนั้น ยังไม่สามารถทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องผู้ใช้งานยังมีความกังวลเรื่องสถานะทางกฎหมายของเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งกฎหมายไทยตามพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 ไม่ได้ให้คำนิยามของ ใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ไว้เป็นอย่างไร และด้วยการเป็นเอกสารสิทธิที่สามารถโอนให้แก่กันได้นี้ทำให้ใบตราส่ง มีลักษณะที่แตกต่างจากเอกสารการขนส่งอื่น เมื่อมีการพัฒนาใบตราส่งให้อยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ ย่อมไม่สามารถสลักหลังโอนให้แก่กันได้โดยวิธีการลงลายมือชื่อผู้โอน เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย ที่มีอยู่ ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปที่เข้ามา รองรับสถานะทางกฎหมายของธุรกรรมที่ได้ทำขึ้นด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ให้มีผลเทียบเท่าการทำธุรกรรม ด้วยกระดาษ ซึ่งกฎหมายนี้ได้คุ้มครองสำหรับธุรกรรมทั่วไปเท่านั้นที่สามารถนำวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ เสมือนได้ทำธุรกรรมนั้นบนกระดาษ แต่หากนำไปใช้กับใบตราส่ง ผู้ศึกษามองว่าสามารถนำไปปรับใช้ได้ บางเรื่องเท่านั้น เช่น เรื่องการยอมรับการมีผลเป็นการส่งการรับใบตราส่งโดยถือว่าใบตราส่งเป็นข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการแยกความแตกต่างระหว่างต้นฉบับและสำเนาใบตราส่งที่อยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ แต่บางเรื่อง พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 ไม่อาจเข้ารองรับให้มีผลทางกฎหมาย อย่างเช่น การเป็นเอกสารสิทธิในใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์นั่นเอง

ประการที่สอง สิทธิของผู้ทรงใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ เดิมพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 ไม่ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าให้ผู้ทรงใบตราส่งนั้นมีสิทธิอะไรบ้าง นอกจากจะพิจารณามาตรา 3 และ มาตรา 28 ได้พูดถึงเรื่องสิทธิที่จะเรียกให้ผู้ขนส่งส่งมอบสินค้าให้แก่ตนเมื่อได้นำใบตราส่งนั้นมาเวนคืนเท่านั้น ทั้งยังไม่ได้ขยายความถึงวิธีการเวนคืนใบตราส่งนั้นทำได้แค่ไหนอย่างไรบ้าง ซึ่งหากเป็นใบตราส่งที่อยู่ในรูปข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์นั้น ควรใช้วิธีการไหนที่อยู่ในความหมายของการเวนคืน และมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายอย่างไร นอกจากนั้นกฎหมายยังได้กำหนดให้อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขนส่งกับผู้รับตราส่งในการที่จะตกลงกันได้

ในใบตราส่ง ตามมาตรา 26 เท่านั้น มาใช้บังคับระหว่างผู้ขนส่งกับผู้ทรงใบตราส่ง ซึ่งหากจะพิจารณาเรื่องสิทธิต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการเวนคืนใบตราส่ง หรือสิทธิในการจำหน่าย จ่าย โอนสินค้าที่อยู่ในระหว่างการขนส่ง สิทธิดังกล่าวเหล่านี้ ไม่ได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งในพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 ดังนั้น เพื่อความมั่นใจของผู้ทรงใบตราส่งว่าตนจะได้รับสิทธิดังกล่าว ผู้ขนส่งจะต้องระบุเป็นข้อกำหนดไว้ในใบตราส่ง ซึ่งหากไม่ได้รับระบุไว้ อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ทรง ใบตราส่งในการบังคับตามสิทธิของตนได้ ซึ่งผู้ศึกษามองว่าการกำหนดเรื่องของสิทธิของผู้รับตราส่งตามพระราชบัญญัตินี้ยังไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน หากมีการนำใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาใช้ในระบบการขนส่งสินค้าทางทะเล ปัญหาเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ทรงใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคตได้

ประการที่สาม การเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ขนส่งและผู้ทรงใบตราส่ง เป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากการขนส่งสินค้าทางทะเลนั้น ย่อมมีภัยอันตรายที่ส่งผลให้สินค้าที่อยู่บนเรือของผู้ขนส่งทำให้ได้รับความเสียหาย แต่อย่างไรก็ดีเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นแล้วความผู้ทรงใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์สามารถฟ้องคดีได้หรือไม่ ตามพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 ไม่ได้บัญญัติเรื่องอำนาจฟ้องของผู้ทรงใบตราส่งเอาไว้ แต่อย่างใด คงยึดถือตามแนวคำตัดสินของศาลฎีกา ที่ได้วินิจฉัยว่าผู้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายเอาจากผู้ขนส่ง ตามสัญญารับขนของทางทะเลนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นคู่สัญญากับผู้ขนส่งเสมอไป ตลอดจนเรื่องอายุความในการฟ้องร้องคดี กฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติให้ครอบคลุมไปถึงอายุความในการฟ้องคดีของผู้ทรงใบตราส่งของที่มีต่อผู้ขนส่งไว้ ทำให้ต้องถือตามอายุความทั่วไป ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าอายุความฟ้องร้องคดีที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้นผู้ศึกษามีความเห็น bahwa ปัญหาการไม่ชัดเจนของกฎหมายการรับขนของทางทะเลนี้ จึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาระบบการขนส่งของประเทศไทย

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายทั้งสองฉบับเกี่ยวกับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การรองรับสถานะตามกฎหมายของใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 เป็นเพียงการยอมรับวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการโอนใบตราส่งนั้น มีความน่าเชื่อถือเช่นเดียวกับการโอนใบตราส่งด้วยการสลักหลังเท่านั้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่าจะมีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะที่นำมาใช้กับใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง หรือแก้ไขพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 โดยกำหนดในบทนิยามถึงความหมายของใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ และบัญญัติให้มีความครอบคลุมไปถึงเรื่องเอกสารขนส่งอื่น รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการที่เหมาะสมสำหรับการโอนใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจการขนส่งนี้ ตลอดจนผู้มีวิชาชีพทางกฎหมายที่ได้นำกฎหมายนี้ไปใช้ในทางคดีต่อไป

2. เรื่องสิทธิของผู้ทรงใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ตามพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 ไม่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เช่นเดียวกับที่ได้บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้ขนส่ง สิทธิของผู้ส่งของไว้เป็นหมวดอย่างให้เห็นชัดเจน แตกต่างจากกฎหมายของประเทศอังกฤษที่ได้ให้ความคุ้มครองแก่บุคคลภายนอกผู้มีสิทธิรับของไว้สูงมาก ซึ่งประเทศไทยควรนำกฎหมายประเทศอังกฤษว่าด้วยใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์มาเป็นบรรทัดฐาน เพื่อเพิ่มเติมสิทธิของผู้รับตราส่ง หรือ ผู้ทรงใบตราส่งไว้เป็นหมวดโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับสิทธิของผู้ขนส่ง และสิทธิของผู้ส่งของด้วย

3. การฟ้องคดีของผู้ทรงใบตราส่งอิเล็กทรอนิกส์ ตามพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 ได้กำหนดให้ผู้ทรงใบตราส่งฟ้องผู้ขนส่งได้โดยอาศัยความสัมพันธ์ตามที่ได้มีการกำหนดไว้ในใบตราส่ง รวมไปถึงอายุความในการฟ้องร้องคดีของผู้ทรงใบตราส่งยังคงไม่มีความเหมาะสม เนื่องจากเรื่องอำนาจฟ้อง และอายุความในการฟ้องคดีนั้น เป็นเรื่องความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งคู่สัญญาไม่อาจตกลงระหว่างคู่สัญญาได้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแก้ไข พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 โดยให้บัญญัติเพิ่มเติมเรื่องอำนาจฟ้องคดีของผู้ทรงใบตราส่งไว้เป็นเรื่องเดียวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้ทรงใบตราส่งไว้เป็นการเฉพาะ ตลอดจนเรื่องอายุความในการฟ้องร้องคดีของผู้ทรงใบรับตราส่ง ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 46 ให้มีความชัดเจนถึงสิทธิในการเรียกร้องเพื่อความสูญหาย เสียหาย หรือส่งมอบชั่งช้ำตามสัญญาการรับขนของทางทะเล และให้รวมไปถึงสิทธิผู้ทรงใบตราส่งด้วย

เอกสารอ้างอิง

ธนสร สุทธิพิบัติ. **กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.

แพรวพรรณ หลายปัญญา. **กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 2 , กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2559.

กำชัย จงจักรพันธ์. **กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ (International Trade Law)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2559.

อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. **คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายการค้าระหว่างประเทศว่าด้วยการรับขนของทางทะเลและประกันภัยทางทะเล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2559.